

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА. 6–9 КЛАС»
ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

(авт. Васильків І. Д., Кравчук В. М., Танчин І. З.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2024 № 1768)

«Громадянська освіта»

6-9 клас

Вступна частина

Модельна навчальна програма з предмета «Громадянська освіта» (далі — Програма курсу) розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти (далі — Державний стандарт) і є складовою частиною громадянської та історичної освітньої галузі (далі – Галузь).

Навчальний предмет «Громадянська освіта» передбачений Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОНУ № 1120 від 09.08.2024 р.) для 6 – 9 класів (цикли адаптаційного і базового предметного навчання) НУШ. Він базується на ціннісних орієнтирах, визначених пунктом 4 Державного стандарту. Компетентнісний потенціал навчального предмета «Громадянська освіта» відповідає переліку ключових компетентностей та наскрізних умінь, передбачених пунктами 7–9 Державного стандарту, розробленого з урахуванням «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (від 18.12.2006 р.).

Програма навчального предмета «Громадянська освіта» враховує наступність між предметами та курсами громадянської та історичної освітньої галузі, а також навчального предмета «Етика» соціальної і здоров'язбережувальної галузі, адаптаційного циклу та циклу базової середньої освіти. Вона опирається на досягнуті в попередніх класах НУШ обов'язкові результати навчання і забезпечує можливість досягнення більшості з конкретних результатів 3 і 4 , а особливо 5 і 6 груп загальних результатів, передбачених для 7-9 класів. Також навчальний предмет «Громадянська освіта» закладає основу для наступної роботи в 9 класі над вивченням навчального предмета «Правознавство», в 9 класі разом із курсом «Правознавство» забезпечує формування громадянських компетентностей випускників базової школи.

Актуальність предмета. Суверенна, демократична, європейська держава Україна потребує активних і відповідальних за своє майбутнє громадян із високим почуттям патріотизму, власної гідності, стійкою громадянською позицією та готовністю до виконання своїх громадянських обов'язків. Екзистенційна важливість цих завдань для держави стала очевидною під час російсько-української війни й, зокрема, після широкомасштабного російського військового вторгнення. У цьому контексті навчання громадянської освіти займає особливе місце, оскільки спрямоване на виховання особистостей здобувачів освіти з активною громадянською позицією, розвинутим критичним мисленням, здатних відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, усвідомлено діючи на захист державної суверенності України та утвердження демократії в країні.

Програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти та концепції «Нова українська школа».

Мета і завдання навчального предмета «Громадянська освіта» відповідають «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні», схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р.

Метою курсу шкільної громадянської освіти є формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за власне життя, за налагодження гармонійних стосунків між членами сім'ї, за життя територіальної громади.

Мета реалізовується через виконання таких **завдань**:

- сприяння формуванню громадянської національної та культурної ідентичності;

- сприяння всебічному розвитку і функціонуванню державної мови в усіх сферах суспільного життя, підвищення духовного рівня Українського народу та усвідомлення його моральних норм;
- формування поваги до честі та гідності, прав і свобод людини, здатність їх захищати;
- формування громадянської відповідальності за суспільно-політичні процеси, набуття навичок здійснення демократичного управління на місцевому рівні та участі громадян в управлінні державними справами;
- формування і розвиток критичного мислення та медіаграмотності, вміння їх практично застосовувати;
- впровадження ідей інклюзивного навчання;
- формування активної життєвої позиції, здатності до громадських ініціатив і волонтерства;
- формування навичок конструктивної міжособистісної та суспільної взаємодії, яка ґрунтується на взаємоповазі, обмін досвідом і співпраці;
- впровадження принципів солідарності та турботи про спільний добробут.

Програма ґрунтується на визначених Державним стандартом **ціннісних орієнтирах**, а саме:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів;
- забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти;
- дотримання принципів академічної доброчесності;
- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
- формування культури здорового способу життя учня;
- створення освітнього середовища без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу.

В основу навчання покладено **компетентнісний підхід**, що корелюється з ключовими компетентностями, визначеними Законом України «Про освіту» та основними положеннями Державного стандарту базової середньої освіти Нової української школи.

Можливості предмета «Громадянська освіта» у формуванні ключових компетентностей:

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною мовою	Уміння: використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; доступно і переконливо висловлювати власну думку, використовувати можливості мови для розкриття тем громадянської освіти; вести аргументовану полеміку на відповідну тематику; читати і розуміти перекладені та адаптовані українською першоджерела, авторські наукові публікації; створювати українською мовою (усно і письмово) тексти на громадянознавчу тематику. Ставлення: поцінування української мови як державної; усвідомлення її як державотворчого чинника та чинника національної ідентичності; розуміння цінності кожної мови. Навчальні ресурси: навчальні тексти; діалог, дискусія.
2	Спілкування іноземними мовами	Уміння: читати і розуміти науково-публіцистичні та художні твори громадянознавчого змісту іноземною мовою; відбирати та використовувати інформацію про світ іноземними мовами; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською громадянознавчі твори. Ставлення: розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання світу та збагачення власного суспільствознавчого досвіду; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур. Навчальні ресурси: іншомовні науково-популярні публікації, онлайн-ресурси, словники.
3	Математична компетентність	Уміння: оперувати абстрактними поняттями; виокремлювати головну й другорядну інформацію; установлювати причинно-наслідкові зв'язки; чітко формулювати визначення та будувати гіпотези; формулювати тезу й добирати аргументи; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (схему, таблицю, діаграму). Ставлення: прагнення висловлюватися точно, логічно, раціонально осмислювати інформацію. Навчальні ресурси: тексти зі статистичними даними, діаграми, таблиці, графіки тощо.

4	Компетентності в природничих науках і технологіях	Уміння: оцінювати вплив людини на навколишнє природне середовище; розкривати вплив на суспільне життя і право технологій та наукових теорій; змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності; спостерігати, аналізувати; визначати роль при-роди в житті людини; використовувати сучасні технології. Ставлення: сприйняття природи як цінності; готовність захищати довкілля, зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь; готовність до опанування новітніх технологій. Навчальні ресурси: науково-пізнавальні й навчальні тексти природничого та технологічного змісту; усні та письмові презентації в рамках дослідницьких проєктів.
5	Інформаційно-цифрова компетентність	Уміння: діяти за алгоритмом, зокрема здійснювати пошукову діяльність та аналіз суспіль-них явищ; застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні; грамотно й безпечно комунікувати в інформаційному просторі; розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм; розвивати медійну грамотність. Ставлення: задоволення пізнавального інтересу; прагнення до гармонійного спілкування у віртуальному інформаційному просторі; критичне сприйняття інформації, поданої в ЗМІ; прагнення дотримуватись правил роботи з інформацією (дотримання авторського права то-що). Навчальні ресурси: дописи в соціальних мережах і коментарі до них; цифрові бібліотеки; інструментальні тексти (алгоритми дій, інструкції тощо); медійні тексти.
6	Уміння вчитися впродовж життя	Уміння: визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організовувати власну навчальну діяльність; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словниками, енциклопедіями, онлайн-ресурсами); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації спілкування. Ставлення: розуміння соціальної ролі освіти, відкритість до сталого самонавчання, бажання ділитися знаннями з іншими, готовність до інновацій; усвідомлення потреби вчитися з метою самовдосконалення й самореалізації. Навчальні ресурси: довідкова література, зокрема пошукові системи; електронні мережеві бібліотеки; інструкції з ефективного самонавчання.
7	Соціальні та громадянські компетентності	Уміння: аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспіль-но-політичних питаннях; співпрацювати з іншими на результат, запобігати конфліктам і розв'язувати їх, досягати розумних компромісів. Ставлення: сприйняття людської гідності як найвищої цінності; повага до правових норм; усвідомлення необхідності конструктивної участі в громадському житті; емпатія, відповідальність. Навчальні ресурси: тексти соціально-політичного змісту; інтерактивні технології навчання, кооперація та діалогове спілкування в навчанні та позакласній роботі.

8	Ініціативність і підприємливість	Уміння: презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно; використовувати ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; вміти самоорганізовуватися; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність; співпрацювати з іншими для загального добробуту громади; оцінювати переваги й ризики, вести перемовини. Ставлення: готовність брати на себе відповідальність; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри. Навчальні ресурси: тексти, які містять моделі ініціативності; ділові папери (план роботи, звіт, резюме, заява тощо), самопрезентація, зразки реклами.
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	Уміння: розвивати власну національно-культурну ідентичність у сучасному полікультурному світі; окреслювати основні тенденції розвитку культури; зіставляти досягнення української культури з іншими культурами; виявляти вплив культури на людину та розвиток цивілізації; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету. Ставлення: визнання цінності культурного багатоманіття; відкритість до інших культур, переконань та світогляду інших людей, повага і толерантність; зацікавленість світовими культурними надбаннями, повага до розмаїття культурного вираження різних народів. Навчальні ресурси: твори мистецтва; тексти, що містять описи творів мистецтва; дослідницькі проєкти.
10	Екологічна грамотність і здорове життя	Уміння: дотримуватися здорового способу життя; відповідально застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам; виявляти толерантність до різних поглядів, конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах; плекати екологічне мислення та здоров'язбережувальну діяльність на основі знань про суспільство. Ставлення: сприйняття здоров'я як загальнолюдської цінності; бажання дотримуватися здорового способу життя; усвідомлення значення навколишнього середовища для життя і здоров'я людини; готовність зберігати природні ресурси. Навчальні ресурси: тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану; інтернет-джерела з питань впливу природного та техногенного середовища на здоров'я й безпеку людини.

Громадянські компетентності. Перелік основних громадянських компетентностей визначено в Додатку 1 до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (в редакції Розпорядження КМ № 893-р від 08.10.2022):

- 1) розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів;
- 2) здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- 3) розуміння значення національної пам'яті, особливості її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси;

- 4) знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;
- 5) розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти;
- 6) знання та розуміння державного устрою, принципів і шляхів формування державної політики у всіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- 7) знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті, вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;
- 8) здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;
- 9) здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;
- 10) здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля вирішення проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

У вивченні предмета «Громадянська освіта» **пріоритетними** є:

- віковідповідність, дитиноцентричність, україноцентричність;
- досягнення очікуваних результатів навчання через діяльність індивідуальну, групову, самостійну, колективну, проєктну, творчу) здобувачів освіти;
- формування громадянської (державної), національної та культурної ідентичності;
- національно-патріотичне виховання та сприяння засвоєнню демократичних норм, цінностей і моделей поведінки як відповідальних громадян України;
- сприяння формуванню розуміння цінностей правової держави (правопорядку), поваги до Конституції та Законів України, державної мови та державних символів, усвідомленню та дотриманню своїх громадянських обов'язків;
- пізнання загальних процесів, особливостей розвитку суспільства та принципів його організації;
- досягнення конкретних результатів у здобутті громадянських знань та умінь користуватися ними;
- критичне мислення і медіаосвіта;
- взаємоповага, відкрите спілкування та ефективна співпраця;
- формування поваги до честі та гідності людини, до прав та свобод людини, здатності їх захищати.

Особливості організації освітнього процесу та шляхи реалізації програми. Програма предмета «Громадянська освіта» передбачає вивчення курсу впродовж 4-х років (6, 7, 8, 9 класи) в обсязі, визначеному чинною Типовою освітньою програмою. Курс 6 класу опирається на

досягнуті впродовж 5 класу результати, визначені модельними програмами курсу

«Вступ до історії та громадянської освіти» на основі вимог Додатку 18 ДСБСО для 5-6 класів, та продовжує громадянську освіту учнівства на пропедевтичному рівні. Основні змістові лінії Програми — «Мистецтво жити в суспільстві», «Мистецтво жити в державі», «Мистецтво спілкуватися» — є наскрізними та об'єднують теми відповідно 2, 3, 4 розділів щорічно. Перший розділ 6 класу є вступним та забезпечує знайомство дітей з поняттям «громадянська освіта» і завданнями курсу. У кожному з наступних класів передбачено наростання умінь з якісно вищим розумінням значення громадянської освіти та усвідомлення власної навчальної діяльності. Перші розділи при цьому відіграють роль ланки, яка пов'язує попередній клас із наступним в логічний ланцюжок. Змістове наповнення 8 класу підсумовує вивчене в 6 та 7 класах і до- зволяє розширити можливості самостійної, колективної і практичної діяльності здобувачів освіти. Курс 9 класу враховує зростання умінь та інтересів учнівства, використовує можливість опертися на попередній досвід і результати навчання.

У змістовому наповненні передбачено щорічно 4 розділи та 12 тем, які розраховані на рекомендовану Типовою освітньою програмою кількість годин. Доцільно проводити одне або два (за достатніх умов) підсумкові оцінювання, поєднуючи матеріали 1 і 2 та 3 і 4 розділів. Час, необхідний для вивчення певного розділу / теми, учитель / учителька визначають самостійно, орієнтуючись на конкретний клас та обставини. Уроки практичної роботи, уроки узагальнення знань, уроки для проміжного чи тематичного оцінювання учитель / учителька встановлюють самостійно за освітньою програмою закладу освіти. Для забезпечення навчального поступу здобувачів освіти та усвідомленого досягнення кращих результатів варто використовувати формувальне оцінювання. За бажанням учителя / учительки в рамках розділів можна використовувати кредитно-накопичувальну систему оцінювання досягнень або ж здійснювати поточне оцінювання усних відповідей, письмових завдань, практичних вправ, самостійних робіт, індивідуальних та групових проєктів, досліджень, есеїв тощо. Тематику творчих / проєктних робіт учитель / учителька формулюють самостійно з врахуванням запитів учнівства, змісту розділу / теми та диференційованого підходу. Певні творчі / проєктні роботи, підготовка і виконання яких є затратними в часі, але демонструють досягнення значної кількості очікуваних результатів, можуть бути оцінені за групами загальних результатів як підсумкові, але про це здобувачі освіти мають бути повідомлені заздалегідь. Програмою передбачено резервний час, який учителі можуть використати на власний розсуд. Вчитель / вчителька добирає з доступного в конкретних умовах асортименту видів діяльності ті, які зарекомендували себе найефективнішими і менш ресурсозатратними, і, за можливості, забезпечують водночас досягнення передбачених програмою основних результатів та формування наскрізних ключових компетентностей.

Досягнення очікуваних результатів навчання, реалізація компетентнісного та змістового потенціалу курсу забезпечується шляхом: а) поєднання зусиль педагога і здобувачів освіти; б) використання підручника та ресурсних матеріалів (нормативно-правових актів, інформаційних ресурсів, додаткової літератури та методичних матеріалів до курсу; в) використання можливостей інтернету та індивідуальної творчої роботи, проєктної колективної та самостійної діяльності, виконання практичних завдань; г) поєднання компетентнісного, особисто орієнтованого та діяльнісного підходів до організації навчальної діяльності.

**Структура змістової частини програми навчального предмета
«Громадянська освіта»**

	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас
	Тема 1. Вступ. Знайомство з громадянською освітою.			
Розділ І. Культура. Суспільство. Особистість	Розділ І. Людина – частина природи і суспільства. Тема 2. Хто я? Самопізнання, індивідуальність, гідність і честь. Мої інтереси і світогляд. Я бережу природу. Тема 3. Хто ми? Родина, клас, громада, держава. Я вдома, у класі, в громаді, в державі. Ввічливість і взаємоповага. Основи шкільного етикету. Тема 4. Що навколо нас? Загальнолюдські цінності. Різноманітність і рівність. Норми та правила. Права і обов'язки.	Тема 1. Культура матеріальна і духовна. Коли виникла культура або чи складно малювати на камені? Культур- не розмаїття. Господарювання (економіка). Приватна власність. Людина і природа. Тема 2. Права і свободи людини. Права людини: історичний екскурс. Класифікація прав людини та приклади (особисті (фізичні, громадянські) права людини; політичні права; соціальні та економічні права; культурні права, екологічні права). Свобода світогляду і віросповідання. Єдність прав і обов'язків. Тема 3. Що робить людину людиною? Людська гідність. Взаємоповага. Мої цінності, мета і мрії. Самоаналіз і саморозвиток. Особистісні якості. Внутрішня мотивація.	Тема 1. Культура. Культура і суспільство. Базові компоненти культури: мова, цінності, норми. Домінуюча культура і субкультури. Тема 2. Суспільство. Що об'єднує людей у суспільство. Структура суспільства. Соціальна стратифікація. Тема 3. Людина в суспільстві. Особистість. «Людина — істота суспільна» (Аристотель). Соціалізація особистості. Роль сім'ї й однолітків як інститутів первинної соціалізації у процесі формування особистості.	Тема 1. Культурні та соці- альні аспекти взаємодії в суспільстві. Різноманітність культур. Вплив культурних відмінностей на взаємини між соціокультурними спільнотами. Релігійні та конфесійні особливості. Повага до звичаїв і традицій інших спільнот. Тема 2. Як людина може змінити світ. Роль індивіда в суспільстві. Громадянська відповідальність. Участь у громадських справах. Добрі практики. Тема 3. Кошти і справи. Що таке державний бюджет. Як держава фінансує свої програми і проекти. Роль податків у фінансуванні держави. Як формується місцевий бюджет. Меценати і спонсори. Що таке підприємницька

				діяльність.
Розділ II. Мистецтво жити в суспільстві	Тема 5. Що таке суспільство? Як суспільство впливає на нас? Як ми впливаємо на суспільство? Сфери життя суспільства: політична, економічна, соціальна, духовна. Тема 6. Взаємодія в суспільстві. Що таке права і обов'язки? Дружба, команд-на робота. Співпраця і конкуренція. Як дотримуватися академічної доброчесності. Тема 7. Моральні основи поведінки в суспільстві. Добро і зло. Повага. Відповідальність. Чесність. Справедливість. Як ухвалювати етичні рішення.	Тема 4. Родина як мінісуспільство. Сім'я і шлюб. Подружжя. Батьківство і материнство. Права та обов'язки батьків і дітей. Родинні цінності і правила. Захист сім'ї в суспільстві і державі. Тема 5. Дитина – маленька людина. Поняття прав дитини. Право дітей на соціальний, правовий, економічний захист. Тема 6. Громада. Історичний розвиток громади на теренах України. Громадський простір в минулому і сього-денні. Доступність. Пам'ятки історії, культури, природи. Культурні та еко-логічні права й обов'язки людини і громадянина.	Тема 4. Самореалізація особистості. Самореалізація і розвиток. Життєві цінності й пріоритети. Активна громадянська позиція. Тема 5. Мистецтво жити з іншими людьми та з іншими іде-ями. Стереотипи. Упередження. Забобони. Здатність взаємодія-ти. Тема 6. Проблеми, з якими стикаються різні спільноти. Конфлікти та їх подолання. Способи подолання конфліктів. Війна як найжорсткіша форма конфлікту.	Тема 4. Громадські об'єднання. Волонтерство. Свобода асоціації. Громадські організації та політичні партії в Україні. Молодіжні та дитячі організації в Україні. Громадянська участь і активізм. Роль волонтерства і соціальної активності. Як знай-ти волонтерські можливості. Тема 5. Поняття і проти-дія корупції. Що таке корупція. Види корупції та її суспільна шкідливість. Виявлення, протидія і запобігання ко-рупції. Система антикорупційних органів держави.
Розділ III. Мистецтво жити в державі	Тема 8. Для чого людям потрібна держава? Що таке держава? Якими є ознаки держави? Як здійснюється державна влада? Що таке адміністративний устрій? Якими є цінності держави України?	Тема 7. Наша держава – Україна. Україна – молода держава з багатовіковою історією. Проголошення не-залежності України. Державна символіка України. Конституція України — основ-ний закон нашої держави. Якою нашу державу бачить світ?	Тема 7. Громадянське суспільство і держава. Сутність громадянського суспільства та його інституту. Поняття і ознаки держави. Фор-ми держави. Функції держави. Належність до громадянства України.	Тема 6. Взаємодія з органами влади. Поняття і види звернень громадян. Вимоги до оформлення, порядок і терміни розгляду звернень громадян. Електронні петиції. Анонімні звернення громадян.

	Тема 9. Що означає мати громадянство? Поняття «громадянин» в давнину і в сьогоденні. Чим різняться громадяни держави і її населення? Чому громадяни мають не лише права, а й обов'язки? Якою має бути громадянська поведінка шкільного колективу?	Тема 8. Державні органи влади та їх функції. Система органів державної влади в Україні. Верховна Рада України. Кабінет міністрів України. Місцеві державні адміністрації в системі державно-го управління. Суди та їх призначення. Президент України. Тема 9. Місцеве самоврядування. Що таке місцеве самоврядування? Як формуються органи місцевого самоврядування? Якими є завдання і можливості органів місцевого самоврядування? Як місцеве самоврядування впливає на життя громади?	Тема 8. Демократичні цінності та інститути. Суть і цінності демократії. Державна влада в демократичній державі. Електронне урядування в Україні. Партисипативна демократія — демократія участі. Інститути безпосередньої демократії в Україні: загальна характеристика. Он-лайн-сервіси, платформи та інструменти електронної демократії. Тема 9. Право як нормативний регулятор суспільних відносин. Поняття про право та його джерела. Право і закон. Система права, основні галузі права. Правовідносини. Правова держава. Характеристика правової держави, демократія як її основа. Тема 10. Права, свободи та законні інтереси людини як ціннісний вимір	Тема 7. Ми – майбутні виборці. Виборні та призначувані органи влади. Активне і пасивне виборче право. Принципи виборчого права. Види виборчих систем. Законодавство України про вибори. Тема 8. Захист прав, свобод та законних інтересів людини. Способи захисту прав. Як держава забезпечує захист прав людини. Система судів та правоохоронних органів: як до них звертатися. Роль між-народних організацій у захисті прав людини.

			громадянського суспільства і правової держави. <i>Поняття про права, свободи та законні інтереси людини.</i> <i>Концепція прав людини: витоки, ключові цінності, еволюція (генеза). Охорона й захист людської гідності. Рівність. Справедливість. Права людини в умовах правового ре- жиму воєнного стану. Міжнародне гуманітарне право та права людини.</i>	
Розділ IV. Мистецтво спілкування	Тема 10. Що таке спілкування? <i>Стилі спілкування (дружнє, сімейне, ділове) та їхні особливості. Види спілкування. Слова, жести, міміка. Роль державної мови в спілкуванні.</i> Тема 11. Як бути добрим співрозмовником? <i>Як розпочати і підтримувати розмову, як завершити розмову ввічливо? Як показати, що ви слухаєте? Як правильно запитувати?</i> Тема 12. Як спілкуватися без конфліктів? <i>Довіра і взаємоповага в спілкуванні. Мова ворожнечі.</i>	Тема 10. Елементи спілкування. <i>Відправник і отримувач. Повідомлення: зміст, форма, способи передачі інформації. Зворотній зв'язок. Мистецтво запитувати.</i> Тема 11. Уміння висловлювати свої думки. <i>Чітке формулювання. Аргументація. Висновки. Текстове і усне повідомлення. Мистецтво публічного виступу. Врахування особливостей аудиторії.</i> Тема 12. Спілкування в групах і колективах. <i>Ролі лідера і членів команди.</i>	Тема 11. Ефективна комунікація. <i>Вербальні і невербальні засоби спілкування. Вміння сказати і вміння почути. Свобода слова і відповідальність. Право висловлювати свою думку, бути почу- тим. Блогер, інфлюенсер, лідер думок та їхня відповідальність. Спілкування онлайн. Соціальні мережі. Безпека в інтернеті.</i> Тема 12. Формування громадської думки. <i>Інформація. Повідомлення та медіатексти. Засоби</i>	Тема 9. Спілкування та сучасні виклики. <i>Інтернет і право. Кібербезпека, захист персональних даних. Право інтелектуальної власності. Авторське право,. Академічна доброчесність. Плагіат.</i> Тема 10. Формальне і неформальне спілкування. <i>Особливості та відмінності формального і неформального спілкування. Діловий етикет. Дрес-код. Як враховувати у спілкуванні різні культурні</i>

	<i>Розпізнавання і вираження своїх емоцій. Значення емпатії у спілкуванні</i>	<i>Як працювати над спільними завданнями. Командна мотивація. Відповідальність і толерантність. Вплив самовираження на взаємодію з іншими.</i>	<i>поширення інформації. Масмедіа в Україні. Обмеження свободи слова. Плюралізм думок. Маніпуляції і пропаганда. Способи маніпулювання інформацією. Ознаки пропаганди. Медіаграмотність. Інформаційна безпека.</i>	<i>контексти.</i> Тема 11. Мистецтво ведення переговорів. <i>Техніки розв'язання конфліктів. Основи переговорного процесу. Як підготуватися до переговорів. Як досягти згоди.</i> Підсумок. Майбутнє держави і роль молоді в її розвитку.
--	--	---	---	---

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

6 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
<i>Учень / учениця:</i> – виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2] – обґрунтовує користь обміну досвідом та взаємонавчання; пояснює значення освіти в житті людини [6 ГІО 5.1.2-1] – пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6 ГІО 5.1.2-3]	Тема 1. Вступ. Знайомство з громадянською освітою. <i>Що таке громадянська освіта і для чого вона потрібна? Як ми можемо берегти і розвивати державні цінності? Як бути добрим громадянином?</i>	Робота з підручником Запис власних міркувань Обговорення в парах чи групах Формулювання запитань до тексту Усне повідомлення
Розділ І. Людина – частина природи і суспільства		
– формулює питання різного типу до тексту / медіатексту, візуальних джерел [6 ГІО 3.2.1-4] – обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини [6 ГІО 5.1.1- 1] – детально описує та характеризує в цілому себе та інших осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо) [6 ГІО 5.1.1-4] – переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності людини [6 ГІО 6.1.1-3]	Тема 2. Хто я? Самопізнання, індивідуальність, гідність і честь. Мої інтереси і світогляд. Я бережу природу.	Формулювання запитань до тексту Пошук інформації для відповідей на запитання «Чому ми про це вивчаємо?» Підбір матеріалів для колажу Обговорення в парах чи групах Укладання тез, повідомлення, виступу

– добирає приклади, які розкривають поняття / терміни, що використо- вуються в межах теми [6 ГІО 4.1.1-1] – поводить з повагою до гідності інших осіб [6 ГІО 5.1.1-2] – розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними [6 ГІО 5.1.1-3] – описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання в їжі, способи привітання та звер- тання до людей, формули ввічливості тощо) [6 ГІО 5.1.2-2] – бере до уваги і зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить [6 ГІО 6.2.1-3]	Тема 3. Хто ми? <i>Родина, клас, громада, держава. Я вдома, у класі, у громаді, у державі. Ввічливість і взаємоповага. Основи шкільного етикету.</i>	Наведення прикладів Створення переліку / глосарію / тулбоксу Ситуативні вправи на вироблення навичок Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами Створення короткого самостійного письмового повідомлення Моделювання ситуації
– пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна люди- на [6 ГІО 5.2.1-1] – наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого роз- майття в Україні та світі в минулому і сьогодні [6 ГІО 5.3.1-1] – зіставляє культури, їхні цінності, традиції, спосіб життя [6 ГІО 5.3.1-3] – аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися [6 ГІО 6.1.1-2] – спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах [6 ГІО 6.2.1-8]	Тема 4. Що навколо нас? <i>За- гальнолюдські цінності. Різноманітність і рівність. Норми і правила. Права і обов'язки.</i>	Створення простих візуальних медіапродуктів самостійно та в групі Наведення прикладів Створення індивідуальних та колективних презентацій Виконання групового проєкту Систематизація інформації з теми
Розділ II. Мистецтво жити в суспільстві		

– зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти [6 ГІО 3.3.2-2] – пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6 ГІО 5.1.2-3] – пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу [6 ГІО 5.3.1-2] – визначає, що влаштовує / не влаштовує в знайомому оточенні [6 ГІО 6.2.1-1] – пропонує, як можна змінити те, що його / її не влаштовує [6 ГІО 6.2.1-2] – пояснює вплив учинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ [6 ГІО 6.2.1-7]	Тема 5. Що таке суспільство? <i>Як суспільство впливає на нас? Як ми впливаємо на суспільство? Сфери життя суспільства: політична, економічна, соціальна, духовна.</i>	Аналіз медіаресурсів Обговорення в парах чи групах Підготовка запитань для інтерв'ю Запис власних міркувань Укладання переліку Пошук і аналіз додаткових джерел інформації з теми
– пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6 ГІО 5.1.2-3] – адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід [6 ГІО 5.1.3-1] – дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні та повсякденному житті [6 ГІО 6.1.3-2] – пояснює, що вдалося та не вдалося досягти під час виконання роботи [6 ГІО 6.2.2-1]	Тема 6. Взаємодія в суспільстві. Що таке права і обов'язки? Дружба, командна робота. Співпраця і конкуренція. Як дотримуватися академічної доброчесності.	Створення короткого самостійного письмового повідомлення Виконання групового проєкту Укладання асоціативного куща Створення схеми/таблиці Створення індивідуальних та колективних презентацій
– поводить з повагою до гідності інших осіб [6 ГІО 5.1.1-2] – гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до	Тема 7. Моральні основи поведінки в суспільстві.	Рольова гра Моделювання ситуації

нових місць та ситуацій [6 ГІО 5.1.3-2] – визнає відповідальність за свою поведінку, якщо вона призводить до порушення гідності інших людей чи до неможливості реалізації їхніх прав [6 ГІО 5.2.2-3] – називає порядок дій у випадку порушення прав дитини [6 ГІО 5.2.2-1] – обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини [6 ГІО 5.2.2-4]	<i>Добро і зло. Повага. Відповідальність. Чесність. Справедливість. Як ухвалювати етичні рішення.</i>	Виконання групового проєкту Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами Укладання рекомендацій / пам'яток до теми
Розділ III. Мистецтво жити в державі		
– пояснює, як держава забезпечує реалізацію прав людини (зокрема дитини) [6 ГІО 5.2.1-2] – визначає способи власної співучасті в житті класу / закладу освіти / родини / місцевої спільноти [6 ГІО 6.2.1-4] – пояснює вплив учинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ [6 ГІО 6.2.1-7] – емоційно долучається до заходів, які спрямовані на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [6 ГІО 6.2.1-9] – пояснює значення громадсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода, права, право / закон) з допомогою вчителя [6 ГІО 6.3.1- 1] – розрізняє повноваження органів влади і приватних осіб [6 ГІО 6.3.1- 3]	Тема 8. Для чого людям потрібна держава? Що таке держава? Якими є ознаки держави? Як здійснюється державна влада? Що таке адміністративний устрій? Якими є цінності держави України?	Відображення отриманої інформації графічно (схеми, таблиці, діаграми) Створення короткого самостійного письмового повідомлення Моделювання ситуації Формулювання запитань до тексту Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці

– обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми [6 ГІО 5.2.1-3] – обґрунтовує необхідність захищати права людини і громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина [6 ГІО 5.2.2-2] – наводить приклади протидії порушенням прав людини [6 ГІО 5.2.2-5] – аналізує правила та процедури закладу освіти з погляду дотримання прав людини (зокрема недискримінації) та поваги до гідності людини [6 ГІО 6.1.1-1] – бере участь у виборах до органів самоврядування закладу освіти, аналізує та оцінює їхню роботу [6 ГІО 6.1.2-1]	Тема 9. Що означає мати громадянство? Поняття «громадянин» в давнину і в сьогоденні. Чим різняться громадяни держави і її населення? Чому громадяни мають не лише права, а й обов'язки? Якою має бути громадянська поведінка шкільного колективу?	Обговорення в парах чи групах Робота з підручником Пошук інформації для відповідей на запитання «Чому ми про це вивчаємо?» Рольова гра Наведення прикладів
Розділ IV. Мистецтво спілкування		
– гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до нових місць та ситуацій [6 ГІО 5.1.3-2] – дотримується вимог щодо непорушення особистого простору інших осіб [6 ГІО 5.1.4-1] – переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності людини [6 ГІО 6.1.1-3] – зважає на емоції та почуття інших осіб у своїй поведінці [6 ГІО 6.2.2- 4] – визнає успіхи та досягнення інших осіб [6 ГІО 6.2.2-5]	Тема 10. Що таке спілкування? Стили спілкування (дружнє, сімейне, ділове) та їхні особливості. Види спілкування. Слова, жести, міміка. Роль державної мови в спілкуванні.	Ситуативні вправи на вироблення навичок Моделювання ситуації Укладання тез, повідомлення, виступу Рольова гра Створення простих візуальних медіапродуктів самостійно та в групі
– адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід [6 ГІО 5.1.3-1] – висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей [6 ГІО 5.3.1-4] – описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди [6 ГІО 6.2.2- 2] – намагається краще зрозуміти своїх друзів, уявляючи, який	Тема 11. Як бути добрим співрозмовником? Як розпочати і підтримувати розмову, як завершити розмову ввічливо? Як показати, що ви слухаєте? Як правильно запитувати?	Ситуативні вправи на вироблення навичок Укладання рекомендацій / пам'яток до теми Підготовка запитань для інтерв'ю Рольова гра Обговорення

вигляд має та чи інша ситуація з їхнього погляду [6 ГІО 6.2.2-3]		інформації
– поводить ся з повагою до гідності інших осіб [6 ГІО 5.1.1-2] – описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у їжі, способи привітання та звер- тання до людей, формули ввічливості тощо) [6 ГІО 5.1.2-2] – визначає негативні емоції та застосовує способи їх опановування та реакції на них [6 ГІО 5.1.3-3] – взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1-5] – виявляє мову ворожнечі [6 ГІО 5.3.2-3] – зважає на емоції та почуття інших осіб у своїй поведінці [6 ГІО 6.2.2- 4]	Тема 12. Як спілкуватися без конфліктів? <i>Довіра і взаємопо- вага у спілкуванні. Мова воро- жнечі. Розпізнавання і вира- ження своїх емоцій. Значення емпатії у спілкуванні.</i>	Моделювання ситуації Виконання групового проєкту Створення простих візуальних медіапродуктів самостійно та в групі Аналіз медіаресурсів Запис власних міркувань Пошук інформації в інтернеті Підбір матеріалів для колажу

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

7 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
Розділ І. Культура. Суспільство. Особистість		
<i>Учень / учениця:</i> – демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] – виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох [9 ГІО 1.1.3-3] – наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9 ГІО 2.2.1-1] – характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку [9 ГІО 2.2.2-2] – пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] – розкриває суть та значення Цілей сталого розвитку ООН [9 ГІО 6.2.1-5]	Тема 1. Культура матеріальна і духовна. <i>Коли виникла культура або чи складно малювати на камені? Культурне розмаїття. Господарювання (економіка). Приватна власність. Людина і природа.</i>	Укладання переліку (чи візуалізації) Створення короткого самостійного письмового повідомлення Створення ментальної мапи / асоціативного куща Обговорення в парах чи групах Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами

– за історичними джерелами визначає період, епоху [9 ГІО 1.3.1-2] – аргументує важливість міжнародних і національних документів, що містять стандарти прав людини [9 ГІО 5.2.2-1] – пояснює значимість прав людини для особи, групи людей і суспільства загалом [9 ГІО 5.2.2-2] – розрізняє права людини і обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами/ потребами та правом і законом [9 ГІО 5.2.2-3]	Тема 2. Права і свободи людини. <i>Права людини: історичний екскурс. Класифікація прав людини та приклади (особисті (фізичні, громадянські) права людини; політичні права; соціальні та економічні права; культурні права, екологічні права). Свобода світогляду і віросповідання. Єдність прав і обов'язків.</i>	Створення короткого самостійного письмового повідомлення Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами Створення переліку / глосарію / тулбоксу Систематизація інформації з теми Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації
---	---	---

– планує своє життя у коротко- та / або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей [9 ГІО 5.1.2-3] – пояснює поняття “гідність” та ідентифікує в минулому та сучасності випадки захисту та порушення гідності людини [9 ГІО 5.1.3-1] – обґрунтовує необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи [9 ГІО 5.1.3-2]	Тема 3. Що робить людину людиною? Людська гідність. Взаємоповага. Мої цінності, мета і мрії. Самоаналіз і саморозвиток. Особистісні якості. Внутрішня мотивація.	Формулювання запитань до тексту Наведення прикладів Запис власних міркувань Написання есею Створення медіаконтенту Візуалізація власних міркувань
Розділ II. Мистецтво жити в суспільстві		
– пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його / її поглядів та переконань [9 ГІО 5.1.1-2] – аналізує склад сучасного суспільства, своє місце в ньому [9 ГІО 5.3.1-1] – презентує здобутки рідної та інших соціокультурних спільнот [9 ГІО 5.3.1-2] – обґрунтовує необхідність, попри життєві обставини, добросовісно та у правовий спосіб утверджувати свої права [9 ГІО 6.1.3-2]	Тема 4. Родина як мінісуспільство. Сім'я і шлюб. Подружжя. Батьківство і материнство. Права та обов'язки батьків і дітей. Родинні цінності і правила. Захист сім'ї в суспільстві і державі.	Створення ментальної мапи / асоціативного куща Обговорення в парах чи групах Робота з підручником Створення мультимедійного продукту, схеми / таблиці Написання есею
– ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушенням прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9 ГІО 5.2.1-1] – характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини і створення умов для розвитку особистості [9 ГІО 5.1.4-1] – обґрунтовує необхідність, попри життєві обставини, добросовісно та у правовий спосіб утверджувати свої права [9 ГІО 6.1.3-2]	Тема 5. Дитина – маленька людина. Поняття прав дитини. Право дітей на соціальний, правовий, економічний захист.	Моделювання ситуації Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації Укладання тез, повідомлення, виступу

– визначає віддаленість, тривалість одних подій, явищ, процесів відносно інших [9 ГІО 1.1.2-2] – наводить приклади змін та неперервності в історії суспільства, пояснює цю взаємодію [9 ГІО 1.2.3-3] – визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2] – пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів і бере участь у таких заходах [9 ГІО 2.3.1-1] – характеризує стан об'єкта громадського простору за певними критеріями [9 ГІО 2.3.1-2]	Тема 6. Громада. Історичний розвиток громади на теренах України. Громадський простір в минулому і сьогоденні. Доступність. Пам'ятки історії, культури, природи. Культурні та екологічні права й обов'язки людини і громадянина.	Створення схеми / таблиці / логічного ланцюжка Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами Створення переліку / глосарію / тулбоксу Систематизація інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці Запис власних міркувань
Розділ III. Мистецтво жити в державі		
– демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох [9 ГІО 1.1.2-1] – користується історичною періодизацією для характеристики історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.3.1-3] – наводить приклади різних тлумачень минулого суб'єктами історичного процесу [9 ГІО 3.3.2-2] – розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах [9 ГІО 4.1.3-1] – втілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГІО 4.3.2-4]	Тема 7. Наша держава — Україна. Україна — молода держава з багатовіковою історією. Проголошення незалежності України. Державна символіка України. Конституція України — основний закон нашої держави. Якою нашу державу бачить світ?	Укладання логічного / хронологічного ланцюжка Формулювання запитань до тексту Наведення прикладів Запис власних міркувань Створення простих візуальних медіапродуктів самостійно та в групі

– характеризує засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, механізми їх формування та діяльності [9 ГІО 6.1.1-1] – докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада, держава, світ) [9 ГІО 6.2.1-1] – аналізує політичне, суспільне і культурне життя в Україні та світі, ви- клики для демократії і прав людини [9 ГІО 6.3.1-1] – аналізує приклади вирішення конфліктних ситуацій в українському суспільстві та світі [9 ГІО 6.3.1-2] – наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1]	Тема 8. Державні органи влади та їх функції. Система органів державної влади в Україні. Верховна Рада України. Кабінет міністрів України. Місцеві державні адміністрації в системі державного управління. Суди та їх призначення. Президент України.	Систематизація інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці Укладання асоціативного куща Пошук інформації в інтернеті Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації
– обмірковує, що він може робити для утвердження культури демократії [9 ГІО 5.1.4-2] – характеризує засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, механізми їх формування та діяльності [9 ГІО 6.1.1-1] – докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада) [9 ГІО 6.2.1-1] – пропонує декілька варіантів розв’язання проблем відповідної спільноти та обирає найоптимальніший [9 ГІО 6.2.1-2] – наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1]	Тема 9. Місцеве самоврядування. Що таке місцеве самоврядування? Як формуються органи місцевого самоврядування? Якими є завдання і можливості органів місцевого самоврядування? Як місцеве самоврядування впливає на життя громади?	Відображення отриманої інформації графічно (схеми, таблиці, діаграми) Створення схеми / таблиці Пошук інформації в інтернеті Створення інформаційних повідомлень Створення індивідуальних та колективних презентацій Наведення прикладів
Розділ IV. Мистецтво спілкування		

– виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами інформації та джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3] – створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] – формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ГІО 4.1.1-2] – оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1]	Тема 10. Елементи спілкування. <i>Відправник і отримувач. Повідомлення: зміст, форма, способи передачі інформації. Зворотній зв'язок. Мистецтво запитувати.</i>	Створення медіаконтенту Підготовка запитань для інтерв'ю Систематизація інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці Запис власних міркувань
– виявляє суперечності, логічні та фактологічні помилки в аргументах [9 ГІО 4.2.2-2] – чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації [6 ГІО 4.2.3-1] – аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2]	Тема 11. Уміння висловлювати свої думки. <i>Чітке формулювання. Аргументація. Висновки. Текстове і усне повідомлення. Мистецтво публічного виступу. Врахування особливостей аудиторії.</i>	Укладання тез, повідомлення, виступу Створення інформаційних повідомлень Ситуативні вправи на вироблення навичок Моделювання ситуації
– за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1] – пояснює вплив конкретного вчинку і події з погляду суспільних потреб та інтересів, важливості для власного досвіду [9 ГІО 4.3.2-1] – оцінює та контролює вплив емоцій на свою поведінку [9 ГІО 5.1.2-2] – формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4] – дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]	Тема 12. Спілкування в групах і колективах. <i>Ролі лідера і членів команди. Як працювати над спільними завданнями. Командна мотивація. Відповідальність і толерантність. Вплив самовираження на взаємодію з іншими.</i>	Створення простих візуальних медіапродуктів самостійно та в групі Обговорення інформації Пошук інформації для відповідей на запитання «Чому ми про це вивчаємо?» Робота в команді Дискусія

Громадянська освіта
8 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
Розділ І. Культура. Суспільство. Особистість.		
<i>Учень / учениця:</i> – визначає та пояснює, що для нього / неї означає належність до соціокультурної спільноти [9 ГІО 5.1.1-1] – визначає способи власної участі в житті класу / закладу освіти / родини / місцевої спільноти [9 ГІО 6.2.1-4] – спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах або організовує їх [9 ГІО 6.2.1-7] – бере участь у проєктах, спрямованих на утвердження цінності незалежності й територіальної цілісності України [9 ГІО 6.2.1-8]	Тема 1. Культура. Культура і суспільство. Що таке культура. Що таке суспільство (соціум). Ключовий вплив культури на соціальне життя. Базові компоненти культури: мова, цінності, норми. Особлива роль мови як базового елемента культури. Роль цінностей і норм у культурі. Соціальні норми в житті людей. Домінуюча культура і субкультури. Сукупності цінностей, вірувань, традицій і звичаїв, якими керується більшість членів суспільства чи певні соціальні групи.	Обговорення в парах чи групах Складання повідомлення Створення презентації Створення асоціативного куша Укладання переліку, словника
– пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його/її поглядів та переконань [9 ГІО 5.1.1-2] – аналізує склад сучасного суспільства, своє місце в ньому [9 ГІО 5.3.1-1] – розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження за різними ознаками [9 ГІО 5.3.1-4] – виявляє інтереси різних спільнот / груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження [9 ГІО 6.2.1-3]	Тема 2. Суспільство. Що об'єднує людей у суспільство. Спільна культура, спільна територія та спільна ідентичність: історичні приклади. Структура суспільства. Соціальні взаємодії між елементами суспільства. Статуси, ролі, групи, організації, інститути. Яким є сучасне українське суспільство. Соціальна стратифікація. Критерії соціальної стратифікації. Соціальна нерівність. Різноманітність і рівність. Соціальна мобільність.	Рольова гра «Будуємо суспільство» Дискусія, обговорення в групах / парах Написання есею Підготовка тез виступу / доповіді Пошук ілюстративних прикладів до понять теми

– презентує здобутки рідної та інших соціокультурних спільнот [9 ГІО 5.3.1-2] – визначає способи власної участі в житті класу / закладу освіти / родини / місцевої спільноти [9 ГІО 6.2.1-4]	Тема 3. Людина в суспільстві. Особистість «Людина — істота суспільна» (Аристотель). Людина — індивід — особистість. Соціалізація особистості. Засвоєння культу-	Обговорення в парах чи групах Порівняння Укладання питальника Добір критеріїв для аналізу моло-
---	---	---

	ри (норм поведінки, цінностей, ідей, правил, стереотипів, розуміння). Агенти та інститути соціалізації в сучасному українському суспільстві. <i>Роль сім'ї й однолітків як інститутів первинної соціалізації в процесі формування особистості.</i> Соціалізація в сім'ї. Соціалізація серед однолітків. Молодіжні субкультури.	діжної субкультури Створення мультимедійного продукту
Розділ II. Мистецтво жити в суспільстві		
– пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його / її поглядів та переконань [9 ГІО 5.1.1-2] – визначає свої сильні та слабкі сторони і формулює способи самовдосконалення [9 ГІО 5.1.2-1] – планує своє життя у коротко- та / або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей [9 ГІО 5.1.2-3]	Тема 4. Самореалізація особистості. Самореалізація і розвиток. Зростання особистої ефективності людини в різних сферах життя. Розвиток індивідуальних здібностей. Життєві цінності й пріоритети. Духовні та матеріальні цінності. Ієрархія цінностей на різних етапах життя. Активна громадянська позиція. Чинники формування громадянської позиції. Громадянський обов'язок. Громадянський опір збройній агресії Російської Федерації в Україні.	Створення власної «піраміди цінностей» Укладання переліку тез для дискусії Обговорення в парах / групах Організація колективної акції на підтримку громадянської ініціативи Укладання переліку цінностей Підготовка доповіді / презентації

– пояснює критерії інклюзивності громадського простору [9 ГІО 2.3.2-1] – бере участь у громадських ініціативах щодо формування інклюзивного простору [9 ГІО 2.3.2-2] – формулює і аргументовано висловлює, відстоює в дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4] – розкриває сутність принципу недискримінації і виявляє його порушення в повсякденному житті й медіаповідомленнях [9 ГІО 5.3.1-3] – пропонує способи залучення (інклюзії) різних людей у спільноти різного порядку, враховує при цьому думку людей, які потребують такого залучення [9 ГІО 5.3.2-	Тема 5. Мистецтво жити з іншими людьми та з іншими ідеями. Стереотипи. Упередження. Забобони. Основні риси та шляхи подолання стереотипів. Здатність взаємодіяти. Свобода і недискримінація. Рівність. Форми і прояви дискримінації. Мова ворожнечі. Інклюзія і толерантність.	Створення ментальної мапи / асоціативного куща Робота в парах / групах Написання есею Рольова гра Укладання глосарію до теми Створення плаката / постера / інфографіки / презентації
--	--	--

1] – аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків в минулому і сьогоденні [9 ГІО 5.3.2-2] – пропонує, як протистояти випадкам дискримінації та утисків [9 ГІО 5.3.2-3] – пояснює природу виникнення стереотипів, критично оцінює стереотипи та упередження [9 ГІО 5.3.2-4]		
– докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада, держава, світ) [9 ГІО 6.2.1-1] – пропонує декілька варіантів розв’язання проблем відповідної спільноти та обирає найоптимальніший [9 ГІО 6.2.1-2] – виявляє інтереси різних спільнот / груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для розв’язання проблем відповідних спільнот / груп [9 ГІО 6.2.1-3] – аналізує приклади вирішення конфліктних ситуацій в українському суспільстві та світі [9 ГІО 6.3.1-2] – пропонує способи подолання конфліктів, розв’язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3]	Тема 6. Проблеми, з якими стикаються різні спільноти. Конфлікти та їх подолання. Поняття, види та стадії конфлікту. Способи подолання конфліктів. Переговори, медіація, компроміс і консенсус. Війна як найжорсткіша форма конфлікту. Види збройних конфліктів.	Моделювання і вирішення ситуацій Проведення дослідження Обговорення в парах / групах Імітація переговорів Робота з медіатекстами Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці
Розділ III. Мистецтво жити в державі		
– визначає важливість для себе громадянства України, пояснює свої права та обов’язки як громадянина [9 ГІО 5.1.4-3] – пояснює та ілюструє ознаки громадянського суспільства [9 ГІО 6.1.1-2]	Тема 7. Громадянське суспільство і держава. Громадянське суспільство. Сутність громадянського суспільства та його інститути. Держава. Поняття і ознаки держави. Форми держави. Функції держави. Належність до громадянства України.	Добір аргументів для дискусії Систематизація інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці Робота в групах / парах Створення ментальної мапи / асоціативного куща Написання есею

– характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини і створення умов для розвитку особистості [9 ГІО 5.1.4-1]	Тема 8. Демократичні цінності та інститути. Демократія. Суть демократії. Цінності демократії. Державна влада в демократичній держа-	Рольова гра Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформа-
--	---	---

– пояснює та ілюструє розподіл гілок влади [9 ГІО 6.1.1-2] – наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГІО 6.1.2-1] – застосовує окремі механізми безпосередньої (прямої) демократії, зокрема електронної [9 ГІО 6.1.2-2] – використовує принципи врядування, долучається до розроблення правил, які діють у закладі освіти і громаді, виявляє випадки їх порушення [9 ГІО 6.1.2-3] – аналізує політичне, суспільне і культурне життя в Україні та світі, виклики для демократії і прав людини [9 ГІО 6.3.1-1]	ві. Електронне урядування в Україні. Партисипативна демократія — демократія участі. Інститути безпосередньої демократії в Україні. Вибори і референдум: загальна характеристика. Інші демократичні інструменти для громадян. Онлайн-сервіси, платформи та інструменти електронної демократії.	ції Обговорення в парах чи групах Знайомство з онлайн-сервісами електронного урядування Укладання переліку переваг і недоліків Створення інфографіки Моделювання виборів в класі / закладі освіти Створення макету електронної петиції
– визначає важливість для себе громадянства України, пояснює свої права та обов'язки як громадянина [9 ГІО 5.1.4-3] – пояснює та ілюструє принцип верховенства права, ознаки правової держави [9 ГІО 6.1.1-2] – характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1]	Тема 9. Право як нормативний регулятор суспільних відносин. Право. Поняття про право та його джерела. Право і закон. Система права, основні галузі права. Правовідносини. Правова держава. Характеристика правової держави, демократія як її основа.	Обговорення в парах чи групах Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації Пошук і аналіз додаткових джерел інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці Створення «Конституції класу»

– пояснює поняття «гідність» та ідентифікує в минулому та сучасності випадки захисту та порушення гідності людини [9 ГІО 5.1.3-1] – обґрунтовує необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи [9 ГІО 5.1.3-2] – аналізує середовище закладу освіти щодо поваги до гідності та дотримання прав людини (за визначеними критеріями) [9 ГІО 5.1.3-3] – ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушенням прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9 ГІО 5.2.1-1] – пояснює різницю між поколіннями прав людини і значимість прав людини для особи, групи людей і суспі-	Тема 10. Права, свободи та законні інтереси людини як ціннісний вимір громадянського суспільства і правової держави. <i>Поняття про права, свободи та законні інтереси людини.</i> Концепція прав людини: витoki, ключові цінності, еволюція (генеза). Класифікація прав людини. Права дитини. <i>Захист прав людини.</i> Охорона й захист людської гідності. Рівність. Справедливість. Права людини в умовах правового режиму воєнного стану. Міжнародне гуманітарне право та права людини.	Графічна візуалізація Дискусія Створення медіаконтенту Створення індивідуальних та колективних презентацій Підготовка до інтерв'ю. Укладання запитань Моделювання ситуації Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації
---	---	---

льства загалом [9 ГІО 5.2.2-2] розрізняє права людини і обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами / потребами та правом і законом [9 ГІО 5.2.2-3]		
Розділ IV. Мистецтво спілкування		
- застосовує критерії для визначення достовірності і повноти інформації [9 ГІО 3.3.1-1] - створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] - визначає вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію автора джерела [9 ГІО 3.3.2-1]	Тема 11. Ефективна комунікація Живе спілкування. Вербальні і невербальні засоби спілкування. Вміння сказати і вміння почути. Свобода слова і відповідальність. Право висловлювати свою думку, бути почутим. Блогер, інфлюенсер, лідер думок та їхня відповідальність. Спілкування онлайн. Соціальні мережі. Безпека в інтернеті.	Рольова гра Укладання запитань для інтерв'ю Аналіз інтернет-повідомлень Написання інформаційного повідомлення Пошук і дослідження прикладів
- визначає сутність, важливість джерела інформації, його пізнавальні можливості [9 ГІО 3.2.1-1] - ставить обґрунтовані/ доречні запитання до змісту здобутої інформації [9 ГІО 3.2.1-2] - характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу і місця виникнення та способів поширення інформації в суспільстві [9 ГІО 3.2.2-2] - застосовує критерії для визначення достовірності і повноти інформації [9 ГІО 3.3.1-1] - класифікує джерела інформації на підставі їх достовірності, надійності, повноти [9 ГІО 3.3.1-2] - виявляє факти маніпулювання масовою інформацією в текстових і візуальних джерелах [9 ГІО 3.3.3-1] - наводить приклади дії пропаганди в суспільстві [9 ГІО 3.3.3-2]	Тема 12. Формування громадської думки. Інформація. Повідомлення та медіатексти. Засоби поширення інформації. Масмедіа в Україні. Обмеження свободи слова. Плюралізм думок. Маніпуляції і пропаганда. Способи маніпулювання інформацією. Ознаки пропаганди. Медіаграмотність. Інформаційна безпека.	Обговорення в парах чи групах Створення новинного сюжету Аналіз медіаповідомлень Моделювання ситуації Укладання порадики Визначення критеріїв для аналізу медіа Порівняння медіаповідомлень

Громадянська освіта
9 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Пропоновані види навчальної діяльності
Розділ І. Культура. Суспільство. Особистість		
<i>Учень / учениця:</i> – на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо [9 ГІО 3.2.2-1] – визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГІО 4.1.1-1] – пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2]	Тема 1. Культурні та соціальні аспекти взаємодії в суспільстві. <i>Різноманітність культур. Вплив культурних відмінностей на взаємини між соціокультурними спільнотами. Релігійні та конфесійні особливості. Повага до звичаїв і традицій інших спільнот.</i>	Укладання логічного / хронологічного ланцюжка Систематизація інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці Наведення прикладів Запис власних міркувань
– створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись заasad академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] – використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів [9 ГІО 4.2.1-2] – пояснює вплив конкретного вчинку і події з погляду суспільних потреб та інтересів, важливості для власного досвіду [9 ГІО 4.3.2-1] – дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]	Тема 2. Як людина може змінити світ. <i>Роль індивіда в суспільстві. Громадянська відповідальність. Участь у громадських справах. Добрі практики.</i>	Участь в дискусії Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації Аналіз кейсу Створення медіаконтенту Пошук і аналіз додаткових джерел інформації з теми

– характеризує роль Конституції України, засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, а також самоврядних територіальних спільнот, механізми їх формування та діяльності [9 ГІО 6.1.1-1] – характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1] – пояснює переваги ринкової економіки та важливість чесної конкуренції для розвитку суспільства [9 ГІО 6.3.1-4]	Тема 3. Кошти і справи. <i>Що таке державний бюджет. Як держава фінансує свої програми і проєкти. Роль податків у фінансуванні держави. Як формується місцевий бюджет. Ринкова економіка (загальне поняття). Меценати і спонсори. Що таке підприємницька діяльність.</i>	Робота з підручником Формулювання запитань до тексту Відображення отриманої інформації графічно (схеми, таблиці, діаграми) Створення короткого самостійного письмового повідомлення
--	--	--

Розділ II. Мистецтво жити в суспільстві

- пропонує способи залучення (інклюзії) різних людей у спільноти різного порядку, враховує при цьому думку людей, які потребують такого залучення [9 ГІО 5.3.2-1]
- пояснює та ілюструє ознаки правової держави і громадянського суспільства [9 ГІО 6.1.1-2]
- визначає способи власної участі в житті класу / закладу освіти / родини/ місцевої спільноти [9 ГІО 6.2.1-4]
- виявляє інтереси різних спільнот / груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для розв'язання проблем відповідних спільнот / груп [9 ГІО 6.2.1-3]

Тема 4. Громадські об'єднання. Волонтерство. *Свобода асоціації. Громадські організації та політичні партії в Україні. Молодіжні та дитячі організації в Україні. Громадська участь і активізм. Роль волонтерства і соціальної активності. Як знайти волонтерські можливості.*

Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами
Створення переліку / глосарію / тулбоксу
Виконання групового проєкту
Моделювання ситуації
Укладання тез, повідомлення, виступу

- пояснює та ілюструє ознаки правової держави і громадянського суспільства [9 ГІО 6.1.1-2]
- бере участь у проєктах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [9 ГІО 6.2.1-8]
- аналізує політичне, суспільне і культурне життя в Україні та світі, виклики для демократії і прав людини [9 ГІО 6.3.1-1]

Тема 5. Поняття і протидія корупції. *Що таке корупція. Види корупції та її суспільна шкідливість. Виявлення, протидія і запобігання корупції. Система антикорупційних органів держави.*

Пошук інформації в інтернеті
Підбір матеріалів для колажу
Аналіз кейсу
Моделювання ситуації
Виконання групового проєкту
Обговорення в парах чи групах

Розділ III. Мистецтво жити в державі

– характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини і створення умов для розвитку особистості [9 ГІО 5.1.4-1] – обмірковує, що він / вона може робити для утвердження культури демократії [9 ГІО 5.1.4-2] – пропонує способи розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3] – ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушенням прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9 ГІО 5.2.1-1] – застосовує окремі механізми безпосередньої (прямої) демократії, зокрема електронної [9 ГІО 6.1.2-2]	Тема 6. Взаємодія з органами влади. <i>Поняття і види звернень громадян. Вимоги до оформлення, порядок і терміни розгляду звернень громадян. Електронні петиції. Анонімні звернення громадян.</i>	Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації Рольова гра Моделювання ситуації Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами Створення переліку /глосарію / тулбоксу
--	--	---

– аналізує склад сучасного суспільства, своє місце в ньому [9 ГІО 5.3.1-1] – характеризує засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, а також самоврядних територіальних спільнот, механізми їх формування та діяльності [9 ГІО 6.1.1-1] – характеризує взаємозв'язок та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1] – аналізує політичне, суспільне і культурне життя в Україні та світі, виклики для демократії і прав людини [9 ГІО 6.3.1-1]	Тема 7. Ми — майбутні виборці. <i>Виборні та призначувані органи влади. Активне і пасивне виборче право. Принципи виборчого права. Види виборчих систем. Законодавство України про вибори.</i>	Створення простих візуальних медіапродуктів самостійно та в групі Обговорення інформації Пошук і аналіз додаткових джерел інформації з теми Систематизація інформації з теми Графічна візуалізація змістових елементів теми в схемі чи таблиці
– пояснює значимість прав людини для особи, групи людей і суспільства загалом [9 ГІО 5.2.2-2]; – розрізняє права людини і обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами / потребами та правом і законом [9 ГІО 5.2.2-3]; – дотримується законодавства та суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини [9 ГІО 5.2.2-4]; – аналізує середовище закладу освіти щодо поваги до гідності та дотримання прав людини (за визначеними критеріями) [9 ГІО 5.1.3-3]; – ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушенням прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9 ГІО 5.2.1-1];	Тема 8. Захист прав, свобод та законних інтересів людини. <i>Способи захисту прав. Як держава забезпечує захист прав людини. Система судів та правоохоронних органів: як до них звертатися. Роль міжнародних організацій у захисті прав людини.</i>	Пошук інформації в інтернеті за запропонованими параметрами Укладання рекомендацій / пам'яток до теми Аналіз кейсу Моделювання ситуації Укладання асоціативного куща

Розділ IV. Мистецтво спілкування

– чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації [6 ГІО 4.2.3-1] – втілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГІО 4.3.2-4] – дотримується законодавства та суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини [9 ГІО 5.2.2-4] – діє доброчесно з урахуванням своїх емоцій та почуттів інших осіб [9 ГІО 6.2.2-2]	Тема 9. Спілкування та сучасні виклики. <i>Інтернет і право. Кібербезпека, захист персональних даних. Право інтелектуальної власності. Авторське право. Академічна доброчесність. Плагіат.</i>	Пошук інформації в інтернеті Створення мультимедійного продукту Ситуативні вправи на вироблення навичок Виготовлення візуалізації/ порівняльного колажу Створення медіаконтенту
--	--	--

– пояснює вплив конкретного вчинку і події з погляду суспільних потреб та інтересів, важливості для власного досвіду [9 ГІО 4.3.2-1] – визначає та пояснює, що для нього означає належність до соціокультурної спільноти [9 ГІО 5.1.1-1] – аналізує склад сучасного суспільства, своє місце в ньому [9 ГІО 5.3.1-1] – розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження за різними ознаками [9 ГІО 5.3.1-4]	Тема 10. Формальне і неформальне спілкування. Особливості та відмінності формального і неформального спілкування. Діловий етикет. Дрес-код. Корпоративні норми. Як враховувати в спілкуванні різні культурні контексти.	Створення ментальної мапи / асоціативного куща Обговорення в парах чи групах Робота з текстом підручника та додатковими джерелами інформації Рольова гра Аналіз кейсу Укладання рекомендацій
– розпізнає тенденційну інформацію [9 ГІО 4.2.2-1] – формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання [9 ГІО 5.1.2-4] – використовує принципи врядування, долучається до розроблення правил, які діють у закладі освіти і громаді, виявляє випадки їх порушення [9 ГІО 6.1.2-3]	Тема 11. Мистецтво ведення переговорів. Техніки розв'язання конфліктів. Основи переговорного процесу. Як підготуватися до переговорів. Як досягти згоди.	Рольова гра Ситуативні вправи на вироблення навичок Пошук інформації в інтернеті Систематизація інформації з теми
– створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись заasad академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] – презентує здобутки рідної та інших соціокультурних спільнот [9 ГІО 5.3.1-2]	Тема 12. Підсумок. Майбутнє держави і роль молоді в її розвитку. Якими ми хочемо бачити свою державу, громаду, родину? Що ми можемо зробити для їхнього розвитку?	Виконання групового проекту Написання есею Створення інформаційних повідомлень Виготовлення візуалізації

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Декларація прав дитини, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року.
URL: <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=331>
3. Загальна декларація прав людини: ухвалена резолюцією 217А (ІІІ) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ухвалена в Римі 4 листопада 1950 р.

URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

5. Конвенція про права дитини: ухвалена 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ухвалений і відкритий для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966., ратифікований Україною 19 жовтня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ухвалений 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
8. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
9. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
10. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
11. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
12. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
13. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
14. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
15. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
16. Про застосування англійської мови в Україні: Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9432&conv=9>
17. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
19. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
20. Про медіацію: Закон України від 15.12.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

21. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
22. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
23. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
24. Про повну загальну середню освіту від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
25. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
26. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
27. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року №286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

Підручники, посібники, інша література

1. Антикорупційні інструменти для роботи з молоддю. URL: <https://training.eo.gov.ua/posibnyky/>
2. Ботьц Н. Абетка media: [посіб.] /пер. з нім. Віталія Климченка; за наук. ред. Валерія Іванова. К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2015.
3. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлі-гулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019.
4. Гуменюк Л. Практична медіаграмотність: посіб. / Людмила Гуменюк, Валентина Потапова; ред.-упоряд. Оксана Воло-шенюк. К.: АУП, ЦВП, 2015. URL: <http://www.aup.com.ua/books/mbm/>
5. Демократична школа. Всеукраїнська програма освіти для демократичного громадянства: практичний посіб. / заг. ред. Олени Шинаровської. URL: <https://theewc.org/content/uploads/2020/02/Tool-for-Democratic-School-Development-web-Ukrainian.pdf>
6. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т.Д. Іщенко та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2019.
7. Інфомедійна грамотність онлайн: посібник для тренера / за заг. ред. Тараненко О. / Розроблено в межах проєкту «Ви-вчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». URL: https://filter.mkp.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/12d-e_online_curriculum_6s_8-1.pdf

8. Компасс. Посібник з освіти з прав людини за участю молоді / за ред. Брандер П., Кін Е. та інш. / Рада Європи, 2020. 490 с. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>
9. Кравчук В.М. Опорні конспекти з теорії держави і права. 2011. URL: <http://surl.li/fwusz>
10. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доповн. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2014.
11. Кубрак О. Етика ділового та повсякденного спілкування: навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019.
12. Культура й практика викладання прав людини: поради, вправи, симуляційні ігри: Методична збірка для використання в освітньому процесі для 5–11 класів за результатами проєкту «SIMschool – симуляційні ігри для вивчення прав людини», що реалізується ГО «CRISP» і ГО «ЕдКемп Україна» у партнерстві з Європейським Союзом. Х.: Вид-во «Дім Реклами», 2021. 220 с. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1YjvHkEV-Dfle-k41nZZL8HH9846N5rZP>
13. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2007.
14. Махній М.М. Невербаліка і культура. К.: Blox.ua, 2009. URL: <http://archive.li/G9hcf>
15. МедіаДрайвер: мультимедійний онлайн-посібник / авт. кол.: Андрій Кокотюха, Лариса Денисенко, Ірина Славінська. URL: <http://mediadrivervonline/book>
16. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/MHP-final.pdf>
17. Посібник з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум: рекомендація СМ/Рес (2014)6 Комітету міністрів Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/16802e3e96>
18. Права людини в документах ООН [Текст] / упоряд. та вступ. слово Т. Яблонська. К. : Українсько-Американське бюро захисту людини; Амстердам: [б.в.], 1997.
19. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціальнопедагогічний аспект. [Навч.- метод. посібник]. К.: ФОП Стеценко В.В. 2016. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705010/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83.pdf>
20. Танчин І. З. Соціологія: навчальний посібник. К.: Знання, 2008.

21. Яхно Т.П., Куревіна І.О. Конфліктологія та теорія переговорів Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012.

Інформаційні ресурси

1. Живемо в демократії /навчальні матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини.
URL: <https://www.living-democracy.com/uk/>
2. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)» URL: <https://www.nau.ua>
3. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/>
4. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського URL: <https://www.nbuv.gov.ua>
5. Новинна грамотність: онлайн-курс / автор. кол.: Наталія Виговська, Ірина Виртосу, Діана Дуцик та ін.; за заг. ред. Діа-ни Дуцик та Дарії Тарадай. URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
6. Електронний кабінет громадянина: Цифрові сервіси. URL: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv>